

УДК: 657.2

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ УЧЕТА И АНАЛИЗА ТЕКУЩИХ АКТИВОВ В БЮДЖЕТНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ

Омуралиева Дамира Кемеловна (0000-0002-3624-4045)

Жумалиева Чолпонай Абдымаматовна (0009-0008-8366-8925)

Кыргызский национальный аграрный университет имени К. И. Скрябина, город Бишкек, Кыргызская Республика

Аннотация: Настоящая статья посвящена совершенствованию учета и анализа текущих активов в бюджетных организациях. Автором проведен анализ нормативно-правовой базы исследуемого вопроса, а именно закон КР «О бухгалтерском учете», Положение по организации бухгалтерского учета в бюджетных учреждениях №224 с изменениями и дополнениями. Изучены отдельные аспекты исследуемой проблемы организация учета и анализа текущих активов в бюджетных организациях в трудах отечественных ученых. Выявлены особенности организации учета и анализа текущих активов в бюджетных организациях в сфере образования, которыми являются правовой статус и экономическое содержание НИОКР в зависимости от ряда условий. Цель статьи является обоснование направлений совершенствования организации учета и анализа текущих активов в бюджетных организациях, функционирующих в сфере образования. В ходе исследования автор подчеркивает о роли МСФО как один из путей совершенствования при организации учета и анализа текущих активов в бюджетных организациях в сфере образования. Также автор указывает на роль цифровизации и внедрение цифровых технологий в учетный процесс по совершенствованию организации учета и анализа текущих активов в бюджетных организациях. Автором внесены предложения совершенствования при организации учета и анализа текущих активов в бюджетных организациях в сфере образования акцентировать внимание на онлайн консультирование по правовым нормам и автоматизированным формам учетных регистров и отчетов для руководителей и бухгалтеров бюджетных организаций.

Ключевые слова: Бухгалтерский учет, бюджетные организации, учет и анализ текущих активов.

БЮДЖЕТТИК УЮМДАРДА УЧУРДАГЫ АКТИВДЕРДИ ЭСЕПКЕ АЛУУНУ ЖАНА ТАЛДООНУ ӨРКҮНДӨТҮҮ

Омуралиева Дамира Кемеловна (0000-0002-3624-4045)

Жумалиева Чолпонай Абдымаматовна (0009-0008-8366-8925)

К.И.Скрябин атындагы Кыргыз улуттук агрардык университети, Бишкек шаары, Кыргыз Республикасы

Аннотация: Бул берене бюджеттик уюмдарда учурдагы активдерди эсепке алууну жана талдоону өркүндөтүүгө арналган. Автор тарабынан изилденип жаткан маселенин ченемдик-укуктук базасына, атап айтканда, "Бухгалтердик эсеп жөнүндө" Кыргыз Республикасынын Мыйзамына, бюджеттик мекемелерде бухгалтердик эсепти өзгөртүүлөр жана толуктоолор менен уюштуруу жөнүндө №224-жобого талдоо жүргүзүлгөн. Эсепке алуу жана атамекендик окумуштуулардын эмгектеринде бюджеттик уюмдардын учурдагы каражаттардын талдоо уюштуруу көйгөйлөрү айрым аспектилерин

низилделген. Билим берүү чөйрөсүндөгү бюджеттик уюмдарда учурдагы активдерди эсепке алууну жана талдоону уюштуруунун өзгөчөлүктөрү аныкталды, алар бир катар шарттарга жараша илимий-изилдөө жана тажрыйба-конструктордук иштердин укуктук статусу жана экономикалык мазмуну болуп саналат.

Бул макаланын максаты билим берүү тармагында иштеп жаткан бюджеттик уюмдардын бухгалтердик эсепке алуу жана учурдагы каражаттардын талдоо уюштурууну жакшыртуу боюнча негиздемеси болуп саналат. Изилдөөдө автор билим берүү тармагындагы бюджеттик уюмдарда учурдагы активдерди эсепке алууну жана талдоону уюштурууда өркүндөтүүнүн жолдорунун бири катары ФОЭСтинролун баса белгилейт. Ошондой эле автор бюджеттик уюмдарда учурдагы активдерди эсепке алууну жана талдоону уюштурууну өркүндөтүү боюнча окуу процессине санариптештирүүнүн жана санариптик технологияларды киргизүүнүн ролун көрсөтөт. Автор тарабынан билим берүү чөйрөсүндө бюджеттик уюмдарда учурдагы активдерди эсепке алууну жана талдоону уюштурууда жакшыртуу сунуштары киргизилген, укуктук ченемдер жана бюджеттик уюмдардын жетекчилери жана бухгалтерлери үчүн эсептик регистрлердин жана отчеттордун автоматташтырылган формалары боюнча онлайн консультацияга басым жасоо.

Өзөктүү сөздөр: Бухгалтердик эсеп, бюджеттик уюмдар, оптималдаштыруу, жүгүртүү каражаттары, пилоттук долбоор.

OPTIMIZATION OF THE ORGANIZATION OF ACCOUNTING AND ANALYSIS OF CURRENT ASSETS IN BUDGETARY ORGANIZATIONS

Omuraliev Damira Kemelovna (0000-0002-3624-4045)

Zhumaliev Cholponai Abdymamatovna (0009-0008-8366-8925)

Kyrgyz National Agrarian University named after K.I. Scriabin, city of Bishkek, Kyrgyz Republic

Annotation: *This article is devoted to improving the accounting and analysis of current assets in budgetary organizations. The author analyzes the regulatory framework of the studied topic, namely the Law of the Kyrgyz Republic "On Accounting", the Regulation on the Organization of Accounting in Budgetary Institutions No. 224 with amendments and additions. The individual aspects of the studied problem of the organization of accounting and analysis of current assets in budgetary organizations in the works of domestic scientists are being studied. The features of the organization of accounting and analysis of current assets in budgetary organizations in the field of education, representing the legal status and economic content of R & D depending on a number of conditions, are revealed. The purpose of the article is to concretize the instructions for improving the organization of accounting and analysis of current assets in budgetary organizations operating in the field of education. In the course of the study, the author emphasizes the role of IFRS as one of the ways to improve the organization of accounting and analysis of current assets in budgetary organizations in the field of education. The author also points out the role of digitization and the introduction of digital technologies in the educational process to improve the organization of accounting and analysis of current assets in budgetary organizations. The author has made proposals to improve the organization of accounting and analysis of current assets in budgetary organizations in the field of education, to focus on online*

consultation on legal norms and automated forms of accounting registers and reports for managers and accountants of budget organizations.

Keyword: *Accounting, budget organizations, optimization, current assets, pilot project.*

1. Киришүү

Азыркы учурда Кыргызстандын экономикасын жана илимий чөйрөсүн өнүктүрүүдө бюджеттик процессти, бюджеттик чыгашалардын натыйжалуулугун жана принциптерин реформалоого өтүү менен мүнөздөлгөн жаңы этап жүрүп жатат. Ошентип, бюджеттик каражаттардын пайдаланылышы боюнча сапаттуу ачык отчеттуулукту түзүү, максаттуу көрсөткүчтөргө жана илимий-экономикалык натыйжаларга жетишүү даражасын аныктоо милдеттерине ыңгайлаштырылган системалык эсепке негизделген мамлекеттик финансылык контролдун адекваттуу механизмдерин түзүү негизги максат болуп саналат. Акыркы жылдарда мамлекеттик илимий мекемелеринде, анын ичинде Бишкектеги Кыргыз ирригация илимий-изилдөө институтунда бухгалтердик эсеп мамлекеттик сектор үчүн финансылык отчеттуулуктун эл аралык стандарттарына карай өнүгүп жатат. Изилденип жаткан проблеманын айрым аспектилерин, бюджеттик мекемелерде жүгүртүү каражаттарын эсепке алууну жана талдоо жүргүзүүнү уюштурууга Исраилов М.И., Курманбеков О.К., Тургунбаев Ж.Т., Арзыбаев А.А., Өмүралиева Д.К. сыяктуу ата мекендик окумуштуулар өз эмгектеринде токтолгон. Суранаев Т.Ж., Ботобеков А.Б., Кулова Э.У. белгилегендей, бардык уюмдар сыяктуу эле бюджеттик мекемелер «Бухгалтердик эсеп жөнүндө» мыйзамга ылайык 06.12.2011 № 402-ФЗ (2019-жылдын 26-июлундагы түзөтүүлөр менен) бухгалтердик эсепти жүргүзүүгө милдеттүү (Бухгалтердик эсеп жөнүндө) Кыргыз Республикасынын Мыйзамы 06.12.2011-жылдын № 402-ФЗ (2019-жылдын 26-июлундагы түзөтүүлөр менен). Кыргыз Республикасында бюджеттик уюмдарда жүгүртүү каражаттарын

эсепке алууну жана талдоо жүргүзүүнү уюштуруу 2011-жылдын 16-майында бекитилген №224 Бюджеттик мекемелерде бухгалтердик эсепти уюштуруу жөнүндө жобо менен аныкталган жана ошол эле жылы киргизилген өзгөртүүлөр менен жана КР 03.11.14-жылдагы № 624 «РКБнын токтомуна өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө» токтому менен кабыл алынган толуктоолор (Мамлекеттик башкаруу секторунда бухгалтердик эсеп жана финансылык отчеттуулук жөнүндө жобо).

Максаты: Билим берүү чөйрөсүндө иштеген бюджеттик уюмдарда жүгүртүү каражаттарын эсепке алууну жана талдоону уюштурууну оптималдаштыруу багыттарын негиздөө болуп саналат.

2. Изилдөөнүн материалдары жана методдору

Изилдөө методдору катары экономикалык изилдөөнүн абстрактуу-логикалык, монографиялык, экономикалык-статистикалык жана башка методдорунун элементтери, эмпирикалык материалдарды жалпылоо колдонулган. Изилдөө учурунда Кыргыз ирригация илимий-изилдөө институтунун бухгалтердик отчеттору жана аналитикалык маалыматтары колдонулду.

3. Изилдөө натыйжалары

Практика көрсөткөндөй, бюджеттик уюмдарда жүгүртүү каражаттарын эсепке алууну жана талдоону уюштуруу өзүнүн спецификалык өзгөчөлүктөрүнө ээ. Булар Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигинин 2011-жылдын 16-майындагы № 224 буйругу менен бекитилген бюджеттик түзүлүш жана бюджеттик процесс жөнүндө мыйзамдар, мамлекеттик бюджетте турган мекемелерде бухгалтердик эсеп боюнча нускама, башка ченемдик-укуктук документтерде белгиленген. Бул өзгөчөлүктөр

Таблица 1. Бухгалтердик эсептин ыкмаларынын критерийлерин салыштыруу.

Жүргүзүлгөн операциялар	Накталай ачканы эсептөө ыкмасы каралган эмес	эсептөө ыкмасы камсыз кылынган
Отчеттук мезгилде болгон активдер, милдеттенмелер, кирешелер, чыгашалар жөнүндө маалыматтарды өз убагында берүү	каралган эмес	камсыз кылынган
Реалдуу кырдаалды жана чечимдердин каржылык кесепеттерин баалоо жөндөмдүүлүгү	каралган эмес	камсыз кылынган
Товардык-материалдык баалуулуктарды сатып алууга бюджеттик жана өкмөттүк эмес уюмдар тарткан чыгымдарды салыштыруу мүмкүнчүлүгү	каралган эмес	камсыз кылынган

Булак: Авторлор тарабынан түзүлгөн

төмөнкүлөрдү камтыйт:

- жаңы бюджеттик классификациянын макалаларынын контекстинде бухгалтердик эсепти уюштуруу;
- бюджеттик мекеменин чыгымдар сметасын аткарууну контролдоо;
- бухгалтердик эсепке кассалык жана иш жүзүндөгү чыгымдарды бөлүштүрүү;
- мамлекеттик сектордогу мекемелерде (мамлекеттик, саламаттыкты сактоо, билим берүү ж.б.) бухгалтердик эсептин тармактык өзгөчөлүктөрү.

Ушуга байланыштуу бюджеттик уюмдарда жүгүртүү каражаттарын эсепке алууну жана талдоо жүргүзүүнү уюштуруунун тармактык өзгөчөлүктөрү бухгалтердик эсептин жалпы милдеттерин, мисалы, бекитилген тапшырмаларды так аткаруу сыяктуу конкреттүү милдеттер менен толуктоону талап кылат. Финансылык-бюджеттик тартипти сактоо, бюджетке каражаттарды мобилизациялоо жана бюджеттик мекемелер тарабынан кошумча чыгымдарды аныктоо максатка ылайыктуу. Белгилей кетсек, 2014-жылдан бери Кыргыз Республикасы Финансылык Отчеттуулуктун Эл аралык Стандарттарын (ФОЭС) толугу менен тааныган. Бул жагдай Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигинин 2013-жылдын 30-декабрындагы № 221-б «Бюджеттик мекемелердин бухгалтердик эсеби жана отчеттуулугу боюнча ченемдик укуктук актыларды жана методологиялык

документтерди бекитүү жөнүндө» буйругуна ылайык келет

ФОЭСти кабыл алуу менен бюджетти эсепке алуунун төмөндөгү негизги методдору сунуш кылынганын тастыктай кетүүнү туура көрдүк:

- кассалык негизде;
- модификацияланган кассалык негизде;
- өзгөртүлгөн эсептөө ыкмасы.

Учурда ата мекендик экономисттер өз изилдөөлөрүндө башка методдорго салыштырмалуу эсептөө ыкмасына басым жасашат. Бул ыкма бухгалтердик эсептин реалдуу экономикалык абалын чагылдырат, бирок бюджеттик каражаттардын жана алардын иш жүзүндөгү чыгымдалышынын тең салмактуулугун көрсөтө албайт.

Эсептөө ыкмасы менен кассалык ыкманын айырмасы, иш жүзүндөгү операциялар жана экономикалык окуялар чагылдырылат. Ошентип, эсептөө ыкмасы чыгымдар жөнүндө жалпы жана толук маалыматты чагылдырат, ресурстарды бөлүштүрүү жөнүндө көбүрөөк негизделген чечимдерди кабыл алууга жардам берет (1-таблица).

Бюджеттик мекемелерде эсептөө ыкмасынын артыкчылыктарын Кыргызстан ирригация илим-изилдөө институтунун докладдарынан, макалаларынан жана отчетторунун көрүүгө болот. Институттун ишинин негизги милдеттери жана максаттары

Таблица 2. Кыргыз ирригация илимий-изилдөө институтунун 2021-жылга карата отчетунан алынган маалыматтар.

Элемент		Эсептөө ыкмасы	
Код	Аты	Бюджеттик ресурстар	Атайын каражаттар
1	2	3	4
2111	Эмгек акы	4131898	4131908
2121	Социалдык фондго чегерүүлөр	712700	2700
2211	Кызмат чыгымдары, саякат		
2212	Байланыш кызматтары	40000	40000
2214	Транспорттук кызматтар		
2215	Башка кызматтарды сатып алуу	201990	201990
2221	Учурдагы ондоо чыгымдары		
2222	Алдын ала жана материяга алынган	55286	55286
2231	Коммуналдык кызматтар	351300	351300
2232	Коммуналдык кызматтар	4131898	4131898
23111110	Амортизациялык чыгашалар OF	712700	712700
32121120	Накталай чыгымдар		
2721	Социалдык жардам боюнча жеңилдиктер	40000	40000
27212300	Сөөк коюуга жөлөкпулдарды төлөө		
Бардыгы		5664184	5664184

суу чарба, мелиорация, экологиялык жана экологиялык көйгөйлөрдү чечүүдө жаңы технологиялардын, техникалык каражаттардын жана системалардын перспективдүү ыкмаларын түзүү жана ишке киргизүү болуп саналат.

Илимий-изилдөө институттарында жүгүртүү каражаттарын эсепке алууну жана талдоону уюштуруунун өзгөчөлүгү илимий-изилдөө, тажрыйба-конструктордук жана технологиялык иштердин наркын калыптандыруу, тактоо, ошондой эле аларды кийин эсептен чыгаруу менен байланышкан. Изилденип жаткан тармак боюнча эсеп-кысап жүргүзүүдө жогоруда көрсөтүлгөн шарттарга ылайык илимий-изилдөө иштеринин укуктук статусу жана экономикалык мазмуну эске алынууга тийиш.

Бухгалтердик отчеттуулук - бул кызыкдар болгон колдонуучуларды керектүү бухгалтердик маалымат менен камсыз кылуунун негизги каражаты. Мунун негизинде уюмдун активдеринин жана милдеттенмелеринин синтетикалык жана аналитикалык эсеби бардык белгиленген көрсөткүчтөр

боюнча финансылык отчеттуулуктун бардык формаларын түзүүнү камсыз кыла тургандай уюштурулушу керек. Ушуга байланыштуу жаңы бюджеттик классификация түзүлүшү керектиги айдан ачык болуп турат. Анын максаты бюджеттик эсептин, отчеттуулуктун жана бүткүл бюджеттик процесстин ачык-айкындуулугун жогорулатуу, мындан тышкары инновациялар финансылык отчеттуулуктун эл аралык стандарттарына толук ылайык келиши керек. ФОЭСке ылайык, таза активдердин наркына таасир этүү принцибине негизделген экономикалык классификацияны түзүү биринчи планга чыгат (Положение по ведению бухгалтерского учета ФОЭС).

Бухгалтердик эсептин учурдагы системасы экономикалык классификациянын беш чоң категориясына негиздеген изилдөөлөрдүн классификациясынын 3 тобунун болушун болжолдойт: 1) күндөлүк киреше; 2) учурдагы чыгашалар; 3) финансылык эмес активдер менен операциялар; 4) финансылык активдер менен операциялар; 5) милдеттенмелер.

Бул экономикалык классификация аны бюджеттерди түзүүдө жана аткарууда гана эмес, ФОЭСтин талаптарына ылайык эсептөө ыкмасы боюнча операцияларды ишке ашырууда да колдонууга мүмкүндүк берет. Бүгүнкү күндө экономиканы инновациялоого жана модернизациялоого багытталган бир катар чараларды ишке ашыруу максатында мыйзам актыларына гана эмес, бухгалтердик эсепти жөнгө салуу системасынын айрым документтерине да тиешелүү өзгөртүүлөр киргизилди.

Учурда Кыргызстанда «Кыргыз Республикасынын бюджеттик мекемелеринин финансы-чарбалык ишинин борборлоштурулган эсеби» автоматташтырылган маалыматтык системасы иштелип чыккан. Үстүбүздөгү 2023-жылы, 2023-жылдын январынан тартып он уюм менен программаны эксперименталдык пилоттук тестирилөө башталды: Кыргыз Республикасынын Энергетика жана Маданият министрлигине караштуу Мамлекеттик мүлктү башкаруу фонду, Айыл чарба министрлиги, Саламаттыкты сактоо министрлиги, Мамлекеттик бажы кызматы жана Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигинин алдындагы Мамлекеттик салык кызматы, Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлиги, Финансы министрлиги, Эмгек, социалдык камсыздоо жана миграция министрлиги, Бишкек шаарынын мэриясы, Лебединов айыл өкмөтү. Каржы министрлигинин маалыматы боюнча, 2023-жылдын 1-апрелинен баштап бардык бюджеттик уюмдар үчүн масштабдуу пилоттук ишке киргизүү пландалып, ишке ашыруу аракеттери башталды (В КР внедряют единую автоматизированную систему бухучета – Минфин).

4. Талкуулоо

Өзүнүн изилдөөсүндө Боотбеков А.А. бюджеттик уюмдарда жүгүртүү каражаттарын эсепке алууну жана талдоону өркүндөтүүдөгү ФОЭСке өтүүнүн бухгалтердик реформасынын

ролун көрсөтүп жатат. Дагы бир кыргыз окумуштуусу А.А.Арзыбаев менчигинин түрүнө карабастан ишканалардын жана уюмдардын бухгалтердик эсепти уюштуруу, документтик контролдоо жана экономикалык талдоо системасын ФОЭСтин негизиндеги бухгалтердик эсеп системасына ылайык келтирүү зарылдыгын белгилейт. Кулова Э.У. бюджеттик уюмдарда жүгүртүү каражаттарын эсепке алууну жана талдоону камтыган бухгалтердик эсеп системасын өнүктүрүү үчүн бухгалтердик эсептин методологиясына жана уюштуруусуна, ошондой эле эл аралык стандарттарга, улуттук илимий бухгалтердик мектептердин тажрыйбасына негизделген бухгалтердик эсептин маалымат тутумдарына өзгөртүүлөрдү киргизүүнү сунуштайт.

Ошентип, Кыргызстандын окумуштуулары изилдөөлөрүндө бухгалтердик эсептеги ФОЭСтин ролуна көңүл бурушат, бул бюджеттик уюмдарда бухгалтердик эсепти жана жүгүртүү каражаттарын талдоону жакшыртуунун жолдорунун бири болуп саналат. Биз буга макулбуз. Бирок, учурда Кыргызстан экономиканы активдүү санариптештирүү жолунда турат, бул өлкөнүн глобалдык өнүгүүсү. Ал эми бюджеттик уюмдарда жүгүртүү каражаттарын эсепке алууну жана талдоону жакшыртуунун биринчи жолдорунун бири болуп бюджеттик уюмдарды санариптештирүү саналат.

5. Корутундулар

Борборлоштурулган бухгалтердик эсепти киргизүү бюджеттик уюмдарда жүгүртүү каражаттарын эсепке алууну жана талдоону уюштурууну төмөндөгүлөр аркылуу жакшыртууга мүмкүндүк берет:

- ар тараптуу, так жана өз убагында камсыз кылуу, б.а. каржылык отчеттуулукту түзүү аркылуу бюджеттик мекеменин финансылык-чарбалык иши, ошондой эле мүлктүк абалы жөнүндө сапаттуу маалымат;

- негизги каражаттардын жана материалдык эмес активдердин,

дебитордук карыздардын эсебин жүргүзүү, кредитордук карыздын, кирешелердин жана чыгашалардын, персоналдын чыгымдарынын жана сапаттык маалымат боюнча эмгек акылардын эсебин так жүргүзүү;

- бюджеттик мекемеде болгон активдердин сакталышын жана максаттуу пайдаланылышын эсепке алуу жол-жоболору аркылуу контролдоо;

- бухгалтердик отчеттордун бардык формаларын автоматташтырылган режимде жана өз убагында түзүү;

- бекитилген бюджеттердин көлөмдөрү жана максаттуу аткарылышы жана бюджеттик системанын бардык деңгээлдеринде каржылоо булактарынын сметалары жөнүндө маалыматтарды берүү, анын ичинде бухгалтердик эсептин документтерин даярдоо жана өз убагында, оптималдуу чечимдерди кабыл алуу үчүн уюмдун жетекчилигинин жоопкерчилиги.

Ошентип, эсепке алуу процессине санариптик технологияларды киргизүү бюджеттик уюмдарда жүгүртүү каражаттарын эсепке алууну жана талдоону уюштурууну жакшыртуунун негизги булактарынын бири деп эсептейбиз. Мындан тышкары, бюджеттик мекемелерде эсепке алууну жана жүгүртүү каражаттарын талдоону санариптештирүүнү андан ары күчөтүү менен, орун алган көйгөйлөрдү эске алуу жана башкаруучулар жана бухгалтерлер үчүн бухгалтердик эсептин

реестрлеринин жана отчетторунун укуктук нормалары жана автоматташтырылган формалары боюнча онлайн консультация берүүгө басым жасоо зарыл.

6. Шилтемелер

1. «Бухгалтердик эсеп жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы 06.12. 2011-жылдын № 402-ФЗ (2019-жылдын 26-июлундагы түзөтүүлөр менен)

2. Мамлекеттик башкаруу секторунда бухгалтердик эсеп жана финансылык отчеттуулук жөнүндө жобо

3. Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигинин 2013-жылдын 30-декабрындагы № 221-б «Бюджеттик мекемелердин бухгалтердик эсеби жана отчеттуулугу боюнча ченемдик укуктук актыларды жана методикалык документтерди бекитүү жөнүндө» буйругу

4. Положение по ведению бухгалтерского учета и финансовой отчетности в секторе государственного управления. (URL: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/200287>)

5. В КР внедряют единую автоматизированную систему бухучета – Минфин (URL: <https://manas.news/kyrgyzstan/v-kr-vnedrjajut-edinuju-avtomatizirovannuju-sistemu-buhucheta-minfin/>)